

Magyarországi eredetű régészeti leletek a berlini „Staatliches Museum für Vor- und Frühgeschichte“ gyűjteményében és raktárában.

E sorok írója, mint a berlini Collegium Hungaricum tagja, 1943. januárjától 1943. augusztusáig tanulmányokat folytatott a német fővárosban. E tanulmányok célja — a háborútól megrehéztett körülményekhez képest — egyrészt a német nyelvű magyar régészeti bibliográfia összeállítása, másrészt a berlini „Staatliches Museum für Vor- und Frühgeschichte“ gyűjteményében és raktárában található magyarországi származású leletanyag összegyűjtése volt. Az alábbiakban a gyűjtő munka eredményeiről kívánunk röviden — mintegy előzetes jelentésképpen — számot adni.

A leltárkönyvek átvizsgálása után sikerült megállapítani, hogy az említett múzeumba ajándékozás és vétel útján nem kevesebb, mint legalább négyezerkétszáz lelettárgy került Magyarországról. E leletek csaknem kivétel nélkül publikálatlanok, pedig — bár főleg szórványos anyagról van szó — közzétételük sok probléma megoldását segítené elő.

Komoly nehézséget jelentett az a körülmény, hogy e régiségek jelentős része — legalább 90 százaléka — fényképezve sem volt s az állandóan fenyegető légi veszély miatt nehezen hozzáférhető helyen volt elraktározva; emellett vidékre szállítása is folyamatban volt.

Ennek ellenére sikerült a legfontosabb leletdarabokat — mintegy 500–600 egész edényt és ép fémeszközt — lefényképezni, a régebben készített felvételekről másolatot szerezni s leírni mindazokat a tárgyakat, amelyekről így fénykép került birtokunkba. Ezenkívül lemásolta e sorok írója a magyarországi leletanyagra vonatkozó leltári feljegyzéseket, hogy legalább ilyen formában legyen tudomásunk a régé-

szeti anyagnak arról a részéről, amely fényképek alapján nem hozzáférhető. De nezzuk meg, milyen korú és mely lelőhelyekről származó leletekből tevődik össze ez az igen gazdag és változatos magyarországi gyűjtemény!

Szám szerint a legtöbb darabbal az erdélyi Torma Zsófia-gyűjtemény van képviselve. A túlnyomóan torzosi és csak kisebb mennyiségben nándorvályai eredetű újabbkőkori anyag ezernél több lelettárgya a múlt század nyolcvanas éveinek végen — Torma Zsófia ajándékaiként — került Berlinbe. Néhány darabját Hubert Schmidt közölte a Zeitschrift für Ethnologie XXXV. kötetének 438–469. lapjain. Mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban gyakran történt rá hivatkozás, néha egy-két tárgyának a fényképét is publikálták, azonban a legnagyobb része ma is ismeretlen. Legutóbb a jelen cikk szerzője a berlini Ungarische Jahrbücher 1943. évi kötetében foglalkozott a Torma Zsófia-gyűjtemény berlini részével, legalább számszerint és rendeltetés szerint felsorolva annak darabjait, s több jellegzetes tárgy fényképét közölve. Sajnos, a nyersanyaghiány és a rendkívüli viszonyok most sem tették lehetővé az egész anyag fényképezését.

A magyarországi bronzkor középső szakaszában a Dunántúlon, a Duna–Tisza-közén és általában az ország délnyugati részén igen nagy szerepet játszik az ú. n. déldunántúli mészbetétes agyagművesség kultúrája. Ennek megismerését nagyban megkönnyítené, ha egy nagyobb kiterjedésű temető anyagát ismernénk és nemcsak szórványos leletek néhány fényképére lennénk utalva. Ezt a célt tartva szem előtt, gyűjtöttük össze a pestmegyei Szezemle még a múlt században feltárt te-

metőjének Berlinben található anyagát. A mintegy 300 edényből álló leletcsoport a berlini múzeum leltárkönyve szerint 27 sírból került elő, ezenkívül szórványos leletanyag is van a múzeumban Szeremléről. Ezt a leletanyagot — legalábbis a temető anyagát — sikerült csaknem teljes egészében lefényképezni és leírni. A zombori Bácskai Múzeum régiségtárának rendezése közben jöttünk rá, hogy a gyűjteménybe is került néhány tárgy Szeremléről. Patay¹ viszont arról értesít, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum birtokában is vannak szeremlei bronzkori leletek. Wosinsky², Rómer leírása alapján közül néhány leletet, amelyek a kiskunhalasi múzeumba kerültek volna. A jövő feladata most már, hogy e leletek egybevetésével a szeremlei bronzkori temető anyagát, amelynek legnagyobb részét a berlini edények képezik, feldolgozzuk.

Bács-Bodrog vármegye leletkataszterének folyamatban levő összeállítására szükességessé e terület berlini anyagának fényképezését és leírását. Ezek a leletek a bronzkorba, valamint a korai- és késői vaskorba oszthatók be.

Ugyancsak a bronzkorba tartozó inkrustált leletanyag került Berlinbe a Veszprém megyei Lovászpatonáról (a leltárkönyvben: Lovas-Patona szerepel). Ennek adatai és fényképei szintén a birtokunkban vannak. Hasonlót mondhatunk a baranyamegyei Vörösmart, Budapest déli része, Temeskubin és Nógrád megye bronzkori emlékeiről.

Ráczkevéről a péceli-kultúra, a

¹ *Patay Pál*: Korai bronzkori kultúrák Magyarországon. — Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn. Diss. Pann. Ser. II. No. 13. 89. l. — S. 103.: 18. lelőhely.

² *Wosinsky Mór*: Az őskor mészbetétes díszítésű agyagművészete. Budapest, 1904. 47. l.

bronz- és a korai vaskor leleteit, Regölyről (Tolna m.) a korai vaskor emlékeit találtuk a berlini múzeumban és készítettük elő a közlésre.

Nagyon fontos a Drávától délre a Duna közelében fekvő Erdőd péceli-kultúrába tartozó, hallstatti, La-Tène- és középkori leletanyaga, amelyet a baranyamegyei Kisköszeg hallstatti, La-Tène- és római kori emlékeivel együtt csaknem hiánytalanul sikerült leírni és lefényképezni.

Nagy jelentőséget tulajdonítunk a baranyamegyei Dályáról Berlinbe jutott leletanyagának is, amely hallstatti, preszkíta és La-Tène-kori darabokból tevődik össze. A dályai, erdődi, kisköszegi, regölyi és bácskai leletek nagy részét a korai vaskor tipikus edényformái képezik. Remélhető, hogy ezeknek a közzététele és a múzeumainkban levő hallstatti anyag publikálása könnyebbé fogja tenni e kultúra területén a tájékozódást. Ezért igyekeztünk ezt is a feldolgozás számára előkészíteni. De a dályai leleteknek más jelentőségük is van. Közöttük találjuk a még 1905-ben külföldre került, de máig sem ismertett preszkíta aranyleletet, amely kilenc darabból áll s így fontos helyet foglal el kora-vaskori emléktárgyainkban. Mivel a berlini múzeum összes aranyleleteit a háború időtartamára a múzeum épületén kívül helyezték biztonságba, e sorok írójának nem volt alkalmja a leletdarabokat eredetiben tanulmányozni, hanem meg kellett elégednie a róluk készült — nem a legjobb — fényképekkel és a leltári napló meglehetősen gyér adataival.

Tökölről néhány harangalakú edény, a Dráva melletti Sarvasról és Vučedolról sok töredék és több egész edény van a múzeumban, amelyek a zóki kultúrát képviselik. Ezek is jó szolgálatot tesznek majd az illető kultúrák tipológiájának elkészítésénél.

Csak a leltári naplóban szereplő adatait ismerjük Abaúj-Torna, Alsófehér, Baranya, Bereg, Borsod, Brassó, Csongrád, Esztergom, Fejér, Gömör, Győr, Hajdú, Heves, Hont, Komárom, Liptó, Máramaros, Nyitra, Pest-Pilis-Solt-Kiskún, Pozsony, Sáros, Somogy, Sopron, Szeben, Szilágy, Tolna, Vas, Veszprém és Zala vármegyék és a Székelyföld sok — a legtöbbször névszerint is megemléltet — lelőhelyéről származó több, mint kétezer régészeti emlékének. Ezeknek a leltári naplóval való összehasonlítására, részletesebb leírására és fényképezésére részben nyersanyaghiány, részben a leletek időközben történő elszállítása miatt már nem volt lehetőség. Annyit azonban meg lehetett állapítani, hogy ez az anyag is főleg őskori jellegű. Elég szép számmal vannak a múzeumnak római emlékei is Magyarországról, de a népvándorláskori leletekben való szegénysége feltűnő.

Ez a rövid ismertetés is meggyőzhet mindenkit arról, hogy a múzeum magyarországi anyagával való foglalkozás megéri a fáradságot, mert a Nemzeti Múzeumon kívül aligha van Magyarországon olyan gyűjtemény, amelynek leletanyaga ennyi sok különböző helyről került volna össze. Azonkívül — mint már említettük — ez a nagyrészt szórványos anyag néhány probléma megoldásához is közelebb vezet bennünket. Kívánatos tehát ennek a gyűjtő munkának a háború utáni befejezése.

Nem lenne teljes a beszámoló, ha itt is nem fejezném ki a legmélyebb hálámot dr. Wilhelm Unverzagtnek, az említett múzeum igazgatójának, aki a rendkívüli viszonyok közepette — még az anyag elszállítása közben is — lehetővé tette munkám végzését s akinek megértő jóindulata nélkül semmi eredményt sem tudtam volna elérni.

Dr. Foltiny István.

III.

Egyetemi előadások. — Universitatsvorlesungen.

1942—43. tanév II. fele:

Dr. Banner János ny. r. tanár.

1. Válogatott fejezetek a római maganregisegekbol. (II.)
2. A vaskor muvelettsége.
3. Régészeti bevezetés Magyarország tortenetehez. (II.)
4. Régészeti gyakorlatok.

Dr. Oroszlán Zoltán c. ny. rk. tanár.

1. Pannonia (Történet és kultúra).
2. A görög és római ház.

Dr. Párducz Mihály magántanár.

1. A szarmaták Magyarországon.

1943—44. tanév I. fele:

Dr. Banner János ny. r. tanár.

1. Római maganregisegek. (III.)
2. Alföldi régészeti problémák.
3. Ethnológiai bevezetés az őskorba.
4. Régészeti gyakorlatok.

Dr. Oroszlán Zoltán c. ny. rk. tanár.

1. Augustus és a római császárság kialakulása.
2. A görög muveszet története.
3. Bevezetés a classica-archaeologiaba.

Dr. Párducz Mihály magántanár.

1. A hunok és gótok Magyarországon.